

ACCRUAL ACCOUNTING IN NON-PROFIT ORGANIZATIONS - THE CHALLENGES AND BENEFITS

OBRAČUNSKO RAČUNOVODSTVENO NAČELO U NEPROFITNIM ORGANIZACIJAMA – IZAZOVI I PREDNOSTI

VASICEK, Davor & SIKIRIC, Ana Marija

Abstract: *This paper analyzes the effects of accrual accounting on informations of financial position of non-profit organizations (hereinafter: NGOs) and gives recommendations for improving current accounting system. In order to increase transparency, the foundations of financial operations and accounting of NGOs based on accrual accounting, which is closer to the application of IAS, are set in Croatia. Today Accounting and Information System of NGOs meets demands of transparency because it provides insight of public funds spending and allows comparability according to EUROSTAT standards. In the application of accrual accounting concept controversy appear in recognizing the individual elements of financial statements.*

Key words: NGO, accrual, accounting

Sažetak: *U radu se analiziraju informacijske posljedice koje obračunski koncept ima na financijski položaj neprofitnih organizacija (dalje: NVO) i iznose preporuke za unaprjeđenje računovodstvenog sustava. Radi povećanja transparentnosti, u Hrvatskoj su postavljeni temelji financijskog poslovanja i računovodstva NVO koje se temelji na primjeni obračunske osnove čime se približilo primjeni MRS-a. Računovodstveno-informacijski sustav NVO danas odgovara zahtjevima transparentnosti jer osigurava uvid u trošenje sredstava iz javnih izvora te omogućava komparabilnost sukladno standardima EUROSTAT-a. U primjeni obračunskog koncepta pojavljuju se kontroverze prilikom priznavanja pojedinih elemenata financijskih izvještaja.*

Ključne riječi: NVO, obračunsko načelo, računovodstvo

Authors' data: Davor, Vašiček, izv.prof.dr.sc., Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Ivana Filipovića 4, Rijeka, dvasicek@efri.hr; Ana Marija, Sikirić, mag.oec., Ekonomski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Ivana Filipovića 4, Rijeka, sikiric@efri.hr

1. Uvod

Sustavno uređenje računovodstva NVO u Republici Hrvatskoj (dalje: RH) datira od 01. siječnja 2008. godine kada je implementirano obračunsko računovodstveno načelo i međunarodno usporediva ekonomska klasifikacija elemenata financijskih izvještaja. Daljnji iskorak unaprjeđenju računovodstvenog-informacijskog sustava i uspostavljanju institucionalnog okvira za uvođenje financijske upravljačke kontrole učinjen je početkom 2015. godine donošenjem Zakona o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija [1]. Hrvatska je tako danas među vodećim državama, koje su sustavno, na liniji suvremenih međunarodnih strukovnih trendova normativno uredile ključne financijsko-računovodstvene aspekte djelovanja neprofitnog sektora. Stanovite teškoće u ispunjavanju formalnih obveza financijskog izvještavanja brojnih nevladinih organizacija pojavljuju se zbog činjenice da se radi o prvoj godini primjene novog zakonskog okvira. To rezultira izostankom javnog prezentiranja financijskih izvještaja kroz Registar neprofitnih organizacija od strane značajnog broja obveznika izvještavanja. Stanoviti problemi u primijenjenom obračunskom konceptu pojavljuju se i kod obveznika provođenja revizije financijskih izvještaja. Naime, izravna primjena Međunarodnih računovodstvenih standarda kao osnove za revizijsku ocjenu realnosti i objektivnosti temeljnih financijskih izvještaja neprofitnih organizacija nailazi na ograničenja koja su postavljena zakonodavnim okvirom. Pritom, zakonodavni okvir sužava punu primjenu obračunskog koncepta priznavanja temeljnih elemenata financijskih izvještaja. To je posebice izraženo u postupcima naknadnog mjerenja dugotrajne nefinancijske i financijske imovine i primjeni koncepta fer vrijednosti.

2. Pojam i obuhvat neprofitnih organizacija u RH

Civilno društvo i neprofitni sektor nerijetko se poistovjećuju kao rezultat nedovoljnog poznavanja obaju pojmova i njihova obuhvata. Civilno društvo podrazumijeva društvo oblikovano novom civilnom kulturom samo-odgovornosti, dobrovoljne zauzetosti i političke participacije dok se neprofitni sektor odnosi na organizacije koje posluju u posebnom području razvoja s ciljem različitim od ostvarivanja profita, a ako ga i ostvaruju onda ga reinvestiraju. Pojam neprofitna organizacija u pravilu nema eksplicitnu pravnu definiciju u zakonodavstvu RH. Pojam „neprofitni“ kao temeljno obilježje neprofitnih organizacija upućuje da je temeljna karakteristika tih organizacija odsustvo profita i njegove preraspodjele u svrhu osobnih interesa. Stoga se neprofitna organizacija definira kao organizacija čiji cilj je nešto drugo negoli stjecanje profita za njenog vlasnika [2]. Ciljevi poslovanja neprofitnih organizacija su usmjereni prema zadovoljenju općih interesa i zajedničkih potreba šire zajednice isporukom dobara i usluga bez neposredne tržišne veze [3].

Prema načinu financiranja, neprofitne organizacije u RH podijeljene na državne i privatne (nevladine) neprofitne organizacije. Vladine neprofitne organizacije su osnovane od strane države te kao proračunski korisnici izvršavaju funkcije države, financiraju se iz proračuna te primjenjuju proračunsko računovodstvo [4]. Nevladine neprofitne organizacije su najčešće organizirane na dobrotvornoj bazi te se

financiraju putem donacija, dotacija, članarina i drugih sličnih izvora i obveznici su neprofitnog računovodstva.

Obuhvat hrvatskog neprofitnog sektora temelji se na podacima iz Registra neprofitnih organizacija kojeg vodi Ministarstvo financija [5]. U Registar je danas upisano 34.227 neprofitnih organizacija, dok je primjerice početkom 2014.godine bilo je upisano svega 26.362 NVO. Od toga najveći broj, točnije 31.456 čine domaće udruge građana. U Registar neprofitnih organizacija je također upisano i 620 saveza udruga, 150 udruga poslodavaca, 32 strane udruge, 258 ustanova, 287 turističkih zajednica, 319 sindikata, 274 umjetničke organizacije, 160 zaklada, 195 vjerskih zajednica i pravnih osoba osnovanih od strane vjerskih zajednica, 133 političke stranke, 6 fondacija, 28 zadruga i 64 komore. Tu je i 128 pojedinaca koji kao predstavnici nacionalnih manjina i sl. participiraju u javnim sredstvima te djeluju na neprofitnim osnovama. Važno je napomenuti da od ukupnog broja navedenih organizacija upisanih u Registar tek njih 19.313, odnosno 56% svoje računovodstvo temelji na obračunskom konceptu te je obvezno podnositi cjelovite financijske izvještaje dok ostali, njih 16.914, vodi jednostavno knjigovodstvo temeljeno na novčanom načelu i na kraju godine podnosi godišnji financijski izvještaj o primicima i izdacima tijekom obračunskog razdoblja. Podaci o dostavljenim financijskim izvještajima za 2015.godinu pokazuju da je svoju zakonsku obvezu dostave izvještaja u Registar ispunilo tek 14.556 obveznika dvojnog knjigovodstva (oko 75%) i samo 8461 (oko 50%) obveznika jednostavnog knjigovodstva [6]. Visoki stupanj neispunjenja ove obveze smatra se posljedicom prve primjene novih zakonskih odredbi no to ne umanjuje vjerojatnost sankcioniranja propusta.

3. Ekonomsko financijski potencijal neprofitnog sektora u RH

Neprofitne organizacije obveznice cjelovitog financijskog izvještavanja i primjene obračunskog koncepta, iskazale su u bilancama na dan 31.12.2015. ukupnu imovinu od 39,9 milijardi kuna, od čega 23,3 milijardi kuna nefinancijske imovine, a 16,6 milijardi kuna financijske imovine. Od ukupno iskazane financijske imovine, 4,13 milijarde kuna nalazi se na računu kod banaka, a 4,1 milijarda kuna je u depozitu. Neprofitne organizacije iskazale su i 11,8 milijardi kuna obveza, od čega 6,2 milijardi kuna obveza po kreditima i zajmovima, a 1 milijarda kuna obveza za materijalne rashode. Neprofitne organizacije prenijele su u 2016. godinu ukupan višak iz 2015. godine i prethodnih godina u iznosu od 8,7 milijardi kuna. U zbrojnom Izvještaju o prihodima i rashodima obuhvaćenih neprofitnih organizacija za 2015. godinu, iskazan je godišnji prihod od oko 12,9 milijardi kuna, od čega su najznačajniji: prihodi po posebnim propisima iz proračuna (državnog i proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave) i donacije iz proračuna (državnog i proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave) u iznosu od 3 milijarde kuna, prihodi po posebnim propisima iz ostalih izvora 4 milijarde kuna, 1,8 milijardi kuna ostvareno je prihoda od prodaje roba i pružanja usluga na tržištu, 1,3 milijarde od članarina i članskih doprinosa, prihodi od imovine ostvareni su u iznosu od 504,1 milijuna kuna. U istom Izvještaju o prihodima i rashodima obuhvaćenih neprofitnih

organizacija iskazani su ukupni rashodi od 11,7 milijardi kuna, od čega su najznačajniji materijalni rashodi u iznosu od 5,5 milijardi kuna, rashodi za radnike od 2,3 milijarde kuna i donacije od 1,8 milijardi kuna. Također, stanje novčanih sredstava na početku 2015. godine iznosi od 2,4 milijardi kuna, a ukupni novčani priljevi i odljevi tijekom 2015. godine iznosili su preko 56,5 milijardi kuna. Prosječan broj radnika temeljem sati rada na kraju 2015. godine iznosio je 21.234 što je za 1.070 radnika više nego prethodne godine. Izrazito povećanje bilježi broj volontera kojih je u 2015. godini bilo angažirano 25.890 za razliku od prethodne godine kada ih je bilo angažirano 7.276 [7]. Zbrojni izvještaj za 2015. pokazuje da su agregirani podaci o elementima financijskog položaja, zaposlenosti i elementima uspješnosti hrvatskog neprofitnog sektora u konstantnom porastu što upućuje na zaključak da je u ekonomskom smislu neprofitni sektor, uslijed svoje netržišne orijentacije, gotovo neelastičan na recesijske uvjete koji su još uvijek znatno prisutni u gospodarskom sektoru.

4. Razvoj i obilježja računovodstvenog sustava

Zbog postojanja značajnih razlika u ciljevima i aktivnostima neprofitnih subjekata u odnosu na profitno orijentirane jedinice nužno je bilo razviti specifične računovodstvene sustave. Zaseban računovodstveni sustav neprofitnih organizacija u RH ustrojen je 1994. godine [8]. Prepoznatljivo obilježje računovodstva neprofitnih organizacija u razdoblju 1994-2008. bilo je fondovsko računovodstvo i modificirano obračunsko načelo. Zbog neusklađenosti računovodstva i potreba za određenom vrstom informacija početkom 2008. godine pristupilo se korjenitoj reformi računovodstvenog sustava kojom je uvedeno obračunsko računovodstveno načelo i računski plan utemeljen na međunarodnoj ekonomskoj klasifikaciji [9]. Također, uspostavljen je novi sustav financijskog izvještavanja te je ustrojen Registar neprofitnih organizacija kao cjelovita baza obveznika financijskog izvještavanja [10]. Osnove računovodstva utemeljenog na obračunskom načelu zadržao je i novi Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija [11] koji je na snazi od početka 2015. godine. Detaljna razrada zakonskih odredbi učinjena je Pravilnikom o neprofitnom računovodstvu i računskom planu [12].

Navedenim propisima postavljena su temeljna računovodstvena pravila. Tako se priznavanje imovine početno temelji na trošku nabave (nabavnoj vrijednosti) imovine ili procijenjenoj vrijednosti. Naknadno vrednovanje nefinancijske dugotrajne imovine vezano je za obračun amortizacije linearnom metodom kroz korisni vijek upotrebe. Obveza revalorizacije nastaje u slučaju da stopa inflacije u uzastopne tri godine premaši 30% [13].

Prihod se definira kao povećanje ekonomskih koristi ili uslužnog potencijala tijekom izvještajnog razdoblja u obliku pritjecanja imovine bez istodobnog povećanja obveza ili smanjenja obveza bez istodobnog odljeva imovine. Analogno tome, rashod je umanjenje ekonomskih koristi ili uslužnog potencijala u obliku smanjenja imovine ili povećanja obveza bez istodobnog povećanja financijske imovine. Pritom u računovodstvenom evidentiranju valja razlikovati prihode temeljem isporuka dobara i usluga (recipročne) i prihode po posebnim propisima, donacije, članarine, pomoći,

doprinosi i ostale slične prihode (nerecipročne) koji ne uključuju izravnu protučinidbu uplatitelju odnosno razmjenu i sučeljavanje s povezanim rashodima.

Posebnost primjene obračunskog načela izražena je što se [14]:

- recipročni prihodi priznaju u izvještajnom razdoblju na koje se odnose pod uvjetom da se mogu izmjeriti neovisno o naplati,
- nerecipročni prihodi priznaju u izvještajnom razdoblju na koje se odnose pod uvjetom da su raspoloživi (naplaćeni) do trenutka predočavanja financijskih izvještaja za isto razdoblje,
- donacije povezane s nefinancijskom imovinom koja se amortizira te izvršenjem ugovorenih programa priznaju u bilanci kao odgođeni prihod uz priznavanje u prihode izvještajnog razdoblja razmjerno troškovima amortizacije imovine i provedbe ugovorenih programa (projekata i aktivnosti),

5. Financijsko izvještavanje i revizija

Prema Zakonu o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija (čl.29), financijski izvještaji neprofitne organizacije jesu izvještaji o stanju i strukturi, te promjenama u vrijednosti i obujmu imovine, obveza, vlastitih izvora, prihoda i rashoda [15]. Pravilnik o izvještavanju u neprofitnom računovodstvu i registru neprofitnih organizacija definira detaljnije te izvještaje kao bilancu na obrascu BIL-NPF i Izvještaj o prihodima i rashodima na obrascu PR-RAS-NPF [16].

Istim je Zakonom (čl.32) propisana nova obveza prema kojoj financijski izvještaji neprofitne organizacije koja je u prethodnoj godini imala ukupan prihod od tri do uključivo deset milijuna kuna podliježu revizijskom uvidu, dok financijski izvještaji neprofitne organizacije koja je u prethodnoj godini imala ukupan prihod iznad deset milijuna kuna podliježu reviziji. Neprofitne organizacije dužne su do 30. lipnja tekuće godine objaviti, na svojim mrežnim stranicama, revizorsko izvješće o obavljenoj reviziji financijskih izvještaja, odnosno o uvidu u financijske izvještaje za prethodnu godinu. Javna objava na mrežnim stranicama ne odnosi se na sindikate i udruge poslodavaca koji dužni su do 30. lipnja tekuće godine dostaviti Ministarstvu financija revizorsko izvješće o obavljenoj reviziji, odnosno o uvidu u financijske izvještaje. Revizija financijskih izvještaja obavlja se sukladno Zakonu o reviziji [17] i prema Zakonu ona se obavlja neovisno, samostalno i objektivno te u skladu sa Međunarodnim revizijskim standardima [18], pravilima revizijske struke te drugim pravilima i propisima poštujući Kodeks profesionalne etike revizora.

Obavljanje uvida uređuje Međunarodni standard za angažmane uvida u financijske izvještaje 2400 (MSU). To znači da se na angažmane uvida najprije odnosi standard MSU 2400 (izmijenjeni) Angažmani uvida u povijesne financijske izvještaje [19].

U praktičnoj provedbi revizije financijskih izvještaja sukladno navedenom okviru pojavljuju se određene dileme i kontroverze koje proizlaze iz normativno postavljenog računovodstvenog okvira. Jedna od ključnih kontroverzi je realni iskaz fer vrijednosti dugotrajne imovine. Nerijetko je dugotrajna imovina (nekretnine) podcijenjena gledajući njezinu tržišnu vrijednost. Iz aktualnih propisa ne proizlazi da je neprofitna organizacija obvezna iskazati fer vrijednost nekretnina koristeći metodu

revalorizacije već revalorizacija obvezno provodi samo u slučaju da se indeks cijena industrijskih proizvoda povećao za 30% kumulativno u zadnjih tri godine. Implicitno, javlja se i pitanje računovodstvenog priznavanja promjena vrijednosti imovine kroz promjene financijskog rezultata ili kapitala. Ovdje možemo konstatirati da je obveza neprofitne organizacije pripremiti financijske izvještaje sukladno propisanom okviru koji je "usporediviji" s modelom revalorizacije iz MRS-a 29 u uvjetima hiperinflacije, a ne revalorizacije kao modela naknadnog mjerenja nekretnina, postrojenja i opreme iz MRS 16. Vrlo sličan zaključak može se donijeti u svezi iskazivanja fer vrijednosti financijske imovine (dionica, udjela u fondovima i trgovačkim društvima) za koju također ne postoji izričita zakonska odredba usklađivanja sa tržišnim vrijednostima. Proizlazi stoga da se do trenutka realizacije ove imovine u poslovnim knjigama mogu zadržati povijesne vrijednosti što istodobno može značiti nerealan iskaz financijskog položaja. U priznavanju prihoda i rashoda, dosljedna primjena obračunskog koncepta relativizirana je u priznavanju nerekipročnih prihoda koji se priznaju u ukupan prihod i nakon isteka izvještajne godine. Posebna kontroverza prisutna je nadalje kod priznavanja tečajnih razlika. Naime, neprofitne organizacije u prihode i rashode priznaju samo realizirane tečajne razlike dok nerealizirane tečajne razlike mogu priznati samo kao vremenski razgraničene (odgođene) prihode ili rashode. U navedenim okolnostima izražavanje revizorskog mišljenja o realnosti financijskih izvještaja odnosno njihovoj fer prezentaciji nije moguće već se može govoriti samo o izražavanju uvjerenja o sukladnosti sa zakonskim okvirom, konkretno Zakonom o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija.

6. Zaključak

U RH značaj i ekonomsko financijski potencijal neprofitnih organizacija kao organizacija civilnog društva je sve izraženiji što iziskuje pomake ka transparentnosti djelovanja neprofitnog sektora u vidu računovodstva utemeljenog na suvremenim stručnim okvirima na tragu primjene MRS-ova. Prvotno fondovsko računovodstvo i primjena modificiranog obračunskog načela u RH nije pružala fer i realnu sliku financijskog položaja NVO, niti potrebu za određenom vrstom informacija, koje su osobito bile vidljive u strukturi kontnog plana i sadržaju određenih pozicija financijskih izvještaja. Stoga se početkom 2008. godine pristupilo korjenitoj reformi ovog računovodstvenog sustava kojom je uvedeno obračunsko računovodstveno načelo te uspostavljen konzistentan i moderan računovodstveni sustav neprofitnog sektora. Uspostavom temelja financijskog poslovanja i računovodstva NVO i primjenom obračunske osnove približilo se primjeni MRS-a, povećala međunarodna komparativnost financijskih izvještaja, osigurao uvid u trošenje sredstava iz javnih izvora te omogućila komparabilnost sukladno standardima EUROSTAT. Ipak još uvijek se u primjeni obračunskog koncepta pojavljuju kontroverze prilikom priznavanja pojedinih elemenata financijskih izvještaja, točnije iskaza fer vrijednosti dugotrajne i financijske imovine, priznavanja nerekipročnih prihoda i tečajnih razlika. Zbog navedenog nije moguće izražavanje revizorskog mišljenja o realnosti financijskih izvještaja odnosno njihovoj fer prezentaciji, već se samo može govoriti samo o izražavanju uvjerenja o sukladnosti sa zakonskim okvirom.

7. Literatura

- [1] Zakona o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, NN 121/2014
- [2] Antony, R. & Young, D. (1988). *Management Control in Nonprofit Organizations*, McGraw-Hill Higher Education; Fourth edition, ISBN: 978-0256061833, Homewood, Illinois
- [3] Vašiček, V. & Vašiček, D. (2009). Računovodstvo u funkciji upravljanja organizacijama civilnog društva, *XII. Međ. Simpozij "Financijska i računovodstvena profesija u funkciji prevazilaženja ekonomske krize"*, str. 521-545, Neum, rujan 2009., Udruženje-udruga računovođa i revizora FBiH, Sarajevo
- [4] Pravilnik o utvrđivanju proračunskih i izvanproračunskih korisnika državnog proračuna i proračunskih i izvanproračunskih korisnika proračuna jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te o načinu vođenja registra proračunskih i izvanproračunskih korisnika, NN 128/09, 142/14
- [5] Ministarstvo financija RH, *Dostupno na: <http://www.mfin.hr/hr/registar-npf>*, *Pristup: 11-04-2016*
- [6] Ministarstvo financija RH, travanj 2016.
- [7] Ministarstvo financija RH, travanj 2016.
- [8] Uredbna o računovodstvu neprofitnih organizacija, NN 112/1993.
- [9] Uredbna o računovodstvu neprofitnih organizacija, NN 10/2008.
- [10] Vašiček, D., Maletić, I. & Jakir-Bajo, I. (2009.). *Računski plan za neprofitne organizacije 2009.*, HZRIF, Zagreb
- [11] Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, NN 121/14
- [12] Pravilnik o neprofitnom računovodstvu i računskom planu, NN 1/2015
- [13] Jakir-Bajo, I. (2014.). Osvrt na Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, *TIM4PIN Magazin*, Vol. 2014., No.11, (studeni 2014.), str.91-95, ISSN – 1848-7610
- [14] Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, NN 121/14
- [15] Zakon o financijskom poslovanju i računovodstvu neprofitnih organizacija, NN 121/14
- [16] Pravilnik o izvještavanju u neprofitnom računovodstvu i registru neprofitnih organizacija, NN31/15
- [17] Zakonu o reviziji, NN 146/05, 139/08 i 144/12
- [18] Međunarodni revizijski standard 220 Kontrola kvalitete za reviziju financijskih izvještaja, *Dostupno na: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/1_KB-za-CIP-124.pdf*, *Pristup: 01-04-2016*
- [19] Međunarodni standard za angažmane uvida 2400 Angažmani uvida u financijske izvještaje, *Dostupno na: http://www.revizorska-komora.hr/pdf/MRevS/5_2010-msu-2400-ur.pdf*, *Pristup: 01-04-2016*

Photo 065. Ladies at the restaurant / Dame u restoranu